

УДК 37(09)(477)"04/14"

Н. А. Сейко,

доктор педагогічних наук, професор
(Житомирський державний університет імені Івана Франка)
sejkona.zdu@gmail.com
ORCID: 0000-0002-6197-9553

ДАВНЯ УКРАЇНСЬКА ПЕДАГОГІЧНА ТЕРМІНОЛОГІЯ: АНАЛІЗ ТЕКСТІВ УКРАЇНСЬКОГО СЕРЕДНЬОВІЧЧЯ

У статті представлено аналіз української педагогічної термінології періоду Середньовіччя на підставі аналізу текстів вибраних творів означеної епохи (С. Оріховського, К. Ставровецького, І. Вишенського, Ю. Дрогобича та деяких інших). Визначення та тлумачення педагогічних термінів подано за їх належністю до змісту, форм, методів, а результату навчання і виховання, як вони представлені в середньовічних творах. Обґрунтовано тенденцію до уніфікації та стандартизації терміносфери сучасної педагогічної науки в результаті її історичного розвитку. Сформульовано висновок зосередження середньовічної педагогічної термінології навколо понять "наука", "освіта", "школа", "навчати", "вчений"; про складність проведення аналізу терміносфери середньовічного періоду внаслідок фактичної відсутності необхідної словниково-довідникової літератури, що змушує до прийняття позиції перекладачів та укладачів обраних для аналізу творів епохи українського Середньовіччя; про необхідність підготовки окремого словникового видання, присвяченого педагогічній термінології українського Середньовіччя, Відродження, козаччини та інших періодів розвитку української освіти і культури залежно від прийнятої періодизації.

Ключові слова: термінологія, педагогіка, Середньовіччя, терміносистема, тексти.

Постановка проблеми дослідження. Терміносистема будь-якої галузі знання може бути окреслена як знаково оформлена характеристика буття й суспільного розвитку соціуму. Гуманітарна терміносистема упродовж століть віддзеркалювала етнокультурну специфіку того чи іншого народу \ нації, змістові характеристики суспільних відношень, інтеграційні та адаптаційні можливості в середовищі та ін. З часом поняття і терміни гуманітарної сфери дедалі більше уніфікувалися і різниця між ними знаходилася, передовсім, у площині перекладу й мовного тлумачення. Крім того, значний сегмент терміносфери в гуманітарній галузі традиційно належить до давньої латини; таким чином до нас прийшли поняття "дидактика", "педагог", "методика", "інновації" та інші. Глобалізаційні ж процеси останніх десятиліть призвели до більш чи менш повної стандартизації терміносфери, і не лише в гуманітарній галузі; порівняльно-педагогічні та мовознавчі дослідження (О. Булгакова [1], М. Дужа-Задорожня, П. Задорожній [2], А. Д'яков, Т. Кияк, З. Куделько [3] та ін.) дають можливість впевнитися у несуттєвих різницях змістових визначень того чи іншого педагогічного поняття (як-от: навчання, виховання, розвиток, соціалізація, дидактика тощо). Сучасна вітчизняна педагогічна наука вже диспонує великою кількістю мовних запозичень у своїй терміносфері: "інтерактивність", "кейс-метод", "коворкінг", "баскет-метод" тощо.

Понятійна сфера сучасної педагогічної науки стала предметом дослідження багатьох українських та зарубіжних учених, як-от: О. Антонова (педагогічна термінологія як основа педагогічних знань) [4], О. Вишневський (поняття і терміни педагогіки в теоретичних основах науки) [5], С. Гончаренко (обґрунтування визначень провідних педагогічних понять) [6], І. Зязюн (дефініція педагогічної майстерності) [7], О. Крижко (співвідношення терміна і терміносистеми в науці) [8] та ін.

Мета статті – визначити змістові характеристики давньої української педагогічної термінології на підставі аналізу вибраних середньовічних педагогічних джерел, адаптованих до сучасної української мови.

1. Проблема створення педагогічної терміносистеми.

Педагогічна терміносистема, що склалася в Україні в останнє століття, методологічно пов'язана із загальними законами термінотворення і основами гуманітарного термінознавства, до створення кого долучилися у свій час відомі мовознавці О. Білодід, Т. Панько, Я. Городинський та ін. [9]. У межах термінознавства розмежовуються категорії, поняття, терміни і дефініції; окреслюється специфіка концептів і термінологій. Важливим вважаємо висновок термінознавців про те, що термін – це продукт концептуалізації об'єктивної реальності в процесі її пізнання людиною [10]. У зв'язку з цим розробленість чи нерозробленість терміносистеми певної галузі знання (чи навіть окремої теорії в межах галузі знання) є вирішальним показником обґрунтованості теоретичних викладок самої науки. Оскільки в понятті терміносистеми присутня системна складова, то педагогічна терміносистема має відповідати ознакам системи: цілісності (тобто повній завершеності сукупності категорій, понять, термінів і дефініцій), стійкості (наявності провідних педагогічних понять, які утворюють основу педагогічної

терміносистеми), взаємозалежності (наявності стійких термінологічних зв'язків між елементами терміносистеми), ієрархічності (відповідній ієрархії базових понять педагогіки) тощо.

Питання про педагогічну термінологію у будь-якій країні має як історичний, так і методологічний контекст. Причому ці контексти перебувають між собою у стійкому взаємозв'язку, оскільки історично укладені поняття і терміни педагогічного змісту відображають існуючу в той чи інший час педагогічну методологію. Таким чином, концепт навчання чи виховання в його середньовічному звучанні може бути термінологічно цілком відмінним від такого ж концепту початку XXI століття, і визначати певною мірою відмінності в методології навчання або ж виховання в сучасному його розумінні.

Для забезпечення історико-педагогічного розуміння становлення педагогічної терміносистеми важливим є поняття термінологізації; саме термінологізація відбувалася упродовж кількох століть розвитку української педагогічної терміносистеми. Як зазначає О. Крижко [8], термінологізація – це процес переходу загальноживаного слова в педагогічне поняття. Означений перехід відбувається кількома шляхами:

- шляхом чіткого визначення того чи іншого слова, що окреслює педагогічний процес чи явище;
- шляхом запозичення цього слова з літературної мови і надання йому педагогічного змісту;
- шляхом запозичення з іноземних мов (в період Середньовіччя – передовсім, з латини, пізніше – з німецької і англійської мов).

2. Середньовічна освіта і середньовічна термінологія.

У процесі підготовки цієї публікації нами було проаналізовано зміст численних доступних історико-педагогічних джерел, які мають суто педагогічний або ж опосередковано педагогічний характер. М. Сокол у дослідженні періодизації педагогічної термінології виділяє три основні етапи розвитку педагогічних явищ: педагогічні знання донаукового періоду, період виникнення педагогічних концепцій та період становлення педагогіки як наукової системи [11]. О. В. Сухомлинська, розглядаючи періодизацію розвитку освіти в Україні з найдавніших часів, Середньовіччя та його освітній контекст вбачає в трьох історичних періодах: 1) наприкінці періоду княжої доби та її педагогічної думки (IX–XVI ст.); 2) 1569 р. – середина XVII ст. – педагогіка українського Відродження; 3) педагогічна думка українського Бароко (друга половина XVII–XVIII ст.) [12]. Цілковито підтримуючи таку періодизацію, вважаємо, що й педагогічні поняття формувалися і розвивалися відповідно до розвитку теорії і практики освітньої діяльності в історичному контексті.

Враховуючи специфіку українського Середньовіччя та розвитку освіти в Україні у цей період, історики педагогіки (М. Гупан, О. Сухомлинська та ін.) виділяють традиційно в ньому низку історичних персоналій та історичних джерел, що могли долучитися до творення терміносфери вітчизняної педагогіки цього історичного періоду. Водночас у більш ранньому періоді можна також віднайти терміни і поняття, що окреслювали педагогічний процес в історичному контексті, як-от: "Повість врем'яних літ", "Ізборник" Святослава (1073 р.), "Поучення Володимира Мономаха", "Статут Федора Студита", "Книга приповістей Соломонових", "Духовний заповіт Василя Загоровського" та ін. [15]. Епоха українського Середньовіччя додала до наведених вище джерел численні авторські твори про школу та навчання – "До книжечки" Павла Русина, "Книжку" Івана Вишенського, "Пересторогу" Аноніма, "Про творення людини, яка малим світом називається" Кирила Ставровецького, мандрівні спогади Павла Алепського та ін. Певна спроба формалізувати педагогічну термінологію спостерігається у Статутах братських шкіл та Острозької академії.

Навіть побіжний перегляд доступних середньовічних джерел на предмет пошуку педагогічної термінології дає можливість дійти висновку про те, що такий пошук суттєво ускладнюється фактичною відсутністю відповідних словників, на кшталт "Słownika staropolskiego" ("Старопольського словника") [13] чи "Словника польщизни XVI століття" ("Słownik polszczyzny XVI wieku") [14], якими користуються наші польські колеги. Наявність згаданих словникових видань значно полегшує роботу педагогів-термінознавців, оскільки стандартизує процедуру пошуків педагогічних термінів серед розмаїття середньовічних слів, що означували навчальні або виховні процеси в означений період. У ході нашого дослідження нам доводилося, натомість, припускати певних умовностей і приймати позицію перекладачів, котрі здійснювали переклади з середньовічних текстів (передовсім, відомих українських мово- і літературознавців В. Шевчука, В. Литвинова, В. Пепа, В. Радишевського та ін.).

3. Характеристика вибраних середньовічних джерел. Узагальнення відомостей про педагогічну термінологію.

Зазначимо, що далеко не кожне середньовічне видання (середньовічний твір) має в своєму складі педагогічні роздуми; найчастіше ці твори писалися із загальносуспільною метою, і хоча мали на загал виховне чи загальнолюдське ціннісне значення, однак вичленити з цих текстів педагогічну термінологію досить складно, як, наприклад, у "Напученні польському королеві Сигизмунду Августу" С. Оріховського [16]. У цьому творі, щоправда, використано поняття "наука" в розумінні "навчатися, вчитися", але лише стосовно майбутніх правителів. С. Оріховський пише: "Передусім знай, що не всяка людина здатна бути при владі, а лише така, що за природою своєю прагне до правди і справедливості. Але й цього

недостатньо. Треба, щоб прагнула вона до **науки**, яка саму людину зробить і правдивою, і справедливою. Так само й природні **здібності**, хоч би якими були високими, але якщо людина знехтує **наукою**, нічого не зробить гідного похвали. Але чому не треба слухати тих, хто відраджує **вивчати мистецтва**, без яких життя є варварським і нікчемним? (Це стосується всякого правління, а найбільше світської влади). А тому, що ніхто не зробить нічого корисного навіть у найнезначнішому мистецтві, якщо не буде **вчитися** (виділення мое. – Н. С.)" [16]. Досить незвично оцінює автор цього твору і результат виховного процесу для очільників цілої країни: "І не раніше перестав учитися, як навчився стримувати свої бажання – немов коня вуздечкою" [16]. Недобре виховані королі й тирани, на думку С. Оріховського, "вважали чесноту ганджем, сором'язливість — дивацтвом, цнотливість – глупотою, ощадливість — жадобою" [16]; натомість єдиними "вірними сторожами душі", себто результатом навчання і виховання, автор "Напучення" вважає розум і знання [16].

С.Оріховський опублікував ще кілька творів, де простежується педагогічна термінологія Середньовіччя, серед них "Лист до Яна Франціска Коммендоні про себе самого" [17], де виклав власні спогяди про навчання та виховання в дитинстві, використовуючи такі педагогічні (і навіть дидактичні) поняття, як "навчання", "письмо", "наука", "швидкий розум", "добра пам'ять", "дбайливий учень", "ритор", "студії", "перевиховання", "навчений", "знання", "доброчинства", "умовиводи", "доведення", "розмірковування", "гострота розуму", "красномовство", "диспут", "талант", "освіта" та ін.

Для розуміння педагогічної термінології, вжитої у названих вище джерелах, важливо розуміти, ким і з якою метою вони створювалися. Так, "Духовний заповіт Василя Загоровського" (1577) був створений відомим представником волинської православної шляхти, володимир-волинським міським головою В. Загоровським і є єдиним його твором, який дійшов до нашого часу, хоча науковці стверджують, що могли бути й інші написані ним твори (В. Шевчук, 2001) [18]. "Вступ до книги "Прогностична оцінка 1483 року" написаний Юрієм Дрогобичем, доктором мистецтв і медицини Болонського університету; це невелика за обсягом праця, всього 10 сторінок, що є, по суті, астрологічним календарем. Крім того, твір Ю. Дрогобича містить певні відомості з природничих наук того часу, а також міркування автора про можливість пізнання світу (звідки, власне, й наявна педагогічна термінологія цього джерела). "Книжка" Івана Вишенського, видатного українського полеміста, написана сумішшю кількох тогочасних мов – руської (чи староукраїнської) та церковнослов'янської, що вплинуло й на особливості вживаних у тексті педагогічних термінів.

Деякі з аналізованих нами джерел не мають авторів або їх не вдалося ідентифікувати. Так, численні педагогічні терміни знаходимо у перекладеному В. Шевчуком "Порядку шкільному" (1588), який ознаменував створення й організацію діяльності Львівської братської школи. Серед найбільш часто вживаних у цьому документі педагогічних термінів – "школа", "дидакал", "наука", "письмо", "граматика" та ін. [19]. Суттєво, що в цьому творі, окрім звичних для нас середньовічних педагогічних термінів, визначено риси особистості, які свідчать про невихованість і неосвіченість: "Коли б сам учитель чи хтось із учнів творив би оті речі, що їх закон не велить, а більше – забороняє, тобто коли був би блудником, п'яницею, злодієм, кошунником, недбальцем, сріблोलюбцем, наклепником, величавим, таким не тільки вчителем, але й жителем нехай тут не буде" [19].

Виходячи з проаналізованих нами середньовічних джерел, ми спробували інтерпретувати наявну педагогічну термінологію середньовічного періоду за традиційним критерієм поділу освітнього процесу на навчальний та виховний. При цьому і навчання, і виховання як педагогічні феномени мають свій зміст, форми, методи, засоби; ці характеристики у період Середньовіччя знаходять своє термінологічне оформлення, що й відображено в таблиці 1.

Зазначимо, однак, що аналітичні термінознавчі міркування в педагогічній науці вперше можна віднайти в праці відомого українського мислителя і педагога Кирила Транквіліона Ставровецького "Про створення людини, що малим світом називається" [15: 76–78.]. Спроба термінологічного аналізу процесу навчання і виховання у автора звучить так: "А коли говориш: чи одне ум і розум? Треба знати, що не одне. Інша сила ум, суть душі, тобто джерело всякого розуму людського. Розум же зовні в душу приходить" [15: 77].

4. Висновки.

Простий підрахунок знайдених у вибраних джерелах термінів і дефініцій, що пояснюють чи визначають процеси навчання/виховання, дозволяє стверджувати, що загалом їх виявлено 77. Як свідчить наведена вище таблиця 1, найбільш поширеними педагогічними термінами в текстах проаналізованих вибраних творів середньовіччя стали "**наука**" (13 позицій) і "**книга**" (4 позиції), причому перший термін означав (за нинішньою традиційною термінологією) і освіту, і виховання, і навчання. "Книга" як засіб навчання і виховання представлена фактично у більшості переглянутих нами джерел. Результатом навчання і виховання дітей у джерелах постає "добре навчений", "страх Божий", "вчений", "вченість" та ін.

Таблиця 1.

Педагогічні терміни українського Середньовіччя (за вибраними документами та джерелами середньовічного періоду)

Джерело \ документ	Педагогічна термінологія					
	НАВЧАННЯ			ВИХОВАННЯ		
	Зміст	Форми, методи і засоби	Результат	Зміст	Форми і методи	Результат
Оріховський С. Лист до Яна Франціска Коммендоні про себе самого	"навчання" "письмо" "наука" "ритор"	"студії" "красномовство" "диспут" "умовиводи" "доведення" "розмірковування"	"швидкий розум" "добра пам'ять" "навчений" "знання", "талант" "освіта" "гострота розуму" "дбайливий учень"	"наука" "звичай"	"умовиводи" "перевиховання" "розмірковування"	"доброчинства"
Духовний заповіт Василя Загоровського. Наставлення дітям і правила до їхнього виховання: розпорядження про влаштування церков, шпиталів та школи (1577)	"руська наука" "наука" "латинське письмо" "руське письмо"	"навчати" "гаразд читати" "співати" "книга" "уставно писати" "зошити" "папір" "кіновар" "копервас" "гум'я" "чорнило"	"добре вчений" "досконала наука" "добре навчений"	"наука" "звичаї цнотливі і покірні" "єресі" "боязнь Божа"	"пестити" "навчання у Божій боязні" "молитися"	"остерігатися трутизни душевної і тілесної" "добре навчений"
Оріховський С. Напучення польському королеві Сигизмунду Августу (1543)	"наука" "вчитися" "здібності" "учитель" "школа" "наставник" "розум" "ганебні вчителі" "ганебні науки"	"праця" "настанова"	"вчений" "мистецтво" "мудрість" "вченість"	"наука" "наставник" "мудрість"	"острах" "виховання" "чесні поради" "добрі настанови" "приписи"	"вчений" "чеснота найвищого мужа" "відвага" "щедрість"
Порядок шкільний (1588)	"школа" "дидаскал" "наука"	"письмо", "граматика"	"навчений"	"наука"		"навчений"
Юрій Дрогобич Вступ до книги "Прогностична оцінка 1483 року"		"книга"	"спізнання" "розум"			
Виховання дітей. Анонімні вірші 1609 року "Про науку"	"наука"	"пізнавати" "слово"		"наука"	"повага" "слово"	"себе людина людиною робить"
Анонім. Передмова до	"аз-буки" "альфа-	"книжка"	"наученіє детское"			

Острозької азбуки 1578 р.	віта" "грецький язик" "латинський язик"					
Іван Вишенський. Книжка. Початок про унію та притча про віру (1600 р.)	"граматика" "брехлива діалектика" "Псалтир" "світська філософія" "Осьмогласник"	"правовірна школа" "апостольська проповідь" "глуначення" "церковна пісенька"	"здорова наука"			"спасіння" "благодіє"
Анонім Пересторога (1595)	"наука" "науки словенські" "науки грецькі" "науки римські"	"книги друковані"				
Кирило Гранквіліон Ставровецький. Про створення людини, яка малим світом називається		"пам'ять" "думка" "розум" "міркування"			"доброта" "думка" "мрії" "радість" "любов"	

У частині джерел зазначається про терміни, що означають невихованість чи неосвіченість, як-от: "трутизна душевна і тілесна", "блуд", "пияцтво", "злодійство", "кошунство", "недбальство", "сріблोलюбство", "наклеп", "величавість" та ін. Крім цього, досить часто повторюються у названих джерелах терміни "**навчати**" (навчання, навчєніє), що одночасно (за літературним контекстом) можуть означати як власне навчання, так і виховання (4 позиції).

Загалом же вибіркового аналізу доступних середньовічних джерел, що містять педагогічну термінологію, дозволяє дійти висновку:

1. Про певну уніфікованість означеної термінології та зосередження навколо понять "наука", "освіта", "школа", "навчати", "вчений".
2. Про складність проведення такого аналізу внаслідок фактичної відсутності необхідної словниково-довідникової літератури, що спонукає до прийняття позиції перекладачів та укладачів обраних для аналізу творів епохи українського Середньовіччя.
3. Про необхідність підготовки окремого словникового видання, присвяченого педагогічній термінології українського Середньовіччя, Відродження, козаччини та інших періодів розвитку української освіти і культури залежно від прийнятої періодизації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ:

1. Булгакова Е. А. Английские термины социальной работы как особая терминсистема / Е. А. Булгакова // Вестник СевКавГУ. Серия Гуманитарные науки. – 2004. – № 2 (12). – С.8–13.
2. Дужа-Задорожна М. Структурно-семантичні особливості терміносистеми соціальної педагогіки (на основі німецької мови) / Мирослава Дужа-Задорожна, Петро Задорожний // Вісник Нац. ун-ту "Львівська політехніка". Серія "Проблеми української термінології". – 2010. – № 676. – С. 98–101.
3. Д'яков А. С. Основи термінотворення : Семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : КМ Академія, 2000. – 218 с.
4. Антонова О. Є. Базові знання з педагогіки: становлення, розвиток, технологія формування : [монографія] / О. Є. Антонова. – Житомир : Житомирський державний університет, 2004. – 276 с.
5. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної української педагогіки: посібник для студентів вищих навчальних закладів / О. Вишневський. – Дрогобич : Коло, 2006. – 566 с.
6. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
7. Зязюн І. А. Основи педагогічного мастерства : [учеб. пособие для пед. спец. высш. учеб. заведений] / [И. А. Зязюн, И. Ф. Кривонос, Н. Н. Тарасевич и др.]; под ред. И. А. Зязюна. – К. : Просвещение, 1989. – 302 с.
8. Крижко О. Особливості терміна як основної одиниці терміносистеми / О. Крижко // Studia Linguistica. – 2008. – С. 62–67.

9. Українська мова : енциклопедія / Редкол. : В. М. Русанівський, О. О. Тараненко та ін. – 2-е вид. випр. і доп. – К. : Українська енциклопедія, 2004. – 824 с.
10. Штика Л. Г. Методологічний підхід до формування терміносистеми в галузі науки "Державне управління" [Електронний ресурс] / Л. Г. Штика, С. О. Кравченко // Державне управління: теорія та практика. – 2009. – №190. – Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Dutp/2009-1/doc_pdf/Shtyka_LG.pdf.
11. Сокол М. О. Періодизація понятійного апарату в історії розвитку педагогічної науки / М. О. Сокол. – Режим доступу : <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1135/1236> с.116.
12. Сухомлинська О. В. Періодизація педагогічної думки в Україні: кроки до нового виміру / О. В. Сухомлинська // Збірник наукових праць до 10-річчя АПН України. – Ч. 1. – Харків : ОВС, 2002. – С. 37–54.
13. Słownik staropolski / red. S. Urbańczyk i in. t.I-XI. – Kraków, 1953-2003.
14. Słownik polszczyzny XVI wieku / red. M. R. Mazenowa i in. t.I-XXX. – Wrocław-Warszawa, 1966-2002.
15. Історія української школи і педагогіки : [хрестоматія] / Уклад. О. О. Любар ; За ред. В. Г. Кременя. – К. : Знання, 2005. – 767 с.
16. Оріховський С. Напучення польському королеві Сигизмунду Августу / С. Оріховський / переклад В. Шевчука // Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9 т.– Т. 2. – К. : Дніпро, 2001. – 560 с.
17. Оріховський С. Лист до Яна Франціска Коммендоні про себе самого [Електронний ресурс] / С. Оріховський ; переклад В. Шевчука // Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9 т.– Т. 2. – К. : Дніпро, 2001. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/human/hum04.htm>.
18. Шевчук В. Суспільно-політична думка в Україні в XVI – першій половині XVII століття / В. Шевчук // Тисяча років української суспільно-політичної думки. У 9 т.– Т.2. – К. : Дніпро, 2001. – 560 с.
19. Порядок шкільний / переклад В. Шевчука // Тисяча років української суспільно-політичної думки. – У 9 т.– Т. 2. – К. : Дніпро, 2001. – Режим доступу : <http://litopys.org.ua/human/hum04.htm>.

REFERENCES (TRANSLATED&TRANSLITERATED)

1. Bulhakova E. A. Anhliiskiiie terminy sotsyal'noi raboty kak osobaia terminosistema [English Terms of Social Work as a Special Term System] / E. A. Bulhakova // Vestnyk SevKavHu. Seriiia Humanytarnyie nauky. – 2004. – № 2 (12). – S. 8–13.
2. Duzha-Zadorozhna M. Strukturno-semantychni osoblyvosti terminosystemy sotsial'noi pedahohiky (na osnovi nimetskoï movy) [Structural-Semantic Features of the Terminology of Social Pedagogy (Based on the German Language)] / Myroslava Duzha-Zadorozhna, Petro Zadorozhnyi // Visnyk Nats. un-tu "Lvivska politekhnika". Seriiia "Problemy ukrains'koi terminolohii" [Herald of Lviv Polytechnic National University "Problems of Ukrainian Terminology"]. – 2010. – № 676. – S. 98–101.
3. Diakov A. S. Osnovy terminotvorennia: Semantychni ta sotsiolinhvistychni aspekty [Fundamentals of Terminology: Semantic and Sociolinguistic Aspect] / A. S. Diakov, T. R. Kyiak, Z. B. Kudelko. – K. : KM Akademiia, 2000. – 218 s.
4. Antonova O. Ye. Bazovi znannia z pedahohiky : stanovlennia, rozvytok, tekhnolohiia formuvannia [Basic Knowledge of Pedagogy: Formation, Development, Technology of Formation] : [monohrafiia] / O. Ye. Antonova. – Zhytomyr : Zhytomyr'skyi derzhavnyi universytet, 2004. – 276 s.
5. Vyshnevskiy O. Teoretychni osnovy suchasnoi ukrainskoï pedahohiky [Theoretical Foundations of Modern Ukrainian Pedagogy] : [posibnyk dlia studentiv vyshchykh navchal'nykh zakladiv] / O. Vyshnevskiy. – Drobych : Kolo, 2006. – 566 s.
6. Honcharenko S. U. Ukrains'kyi pedahohichnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogic Dictionary] / S. U. Honcharenko. – K. : Lybid, 1997. – 376 s.
7. Ziaziun I. A. Osnovy pedahogicheskoho masterstva : [ucheb. posobiie dlia ped. spets. vyssh. ucheb. zavedenii] / [I. A. Ziaziun, I. F. Kryvonos, N. N. Tarasevych i dr.] ; pod red. I. A. Ziaziuna. – K. : Prosveshcheniie, 1989. – 302 s.
8. Kryzhko O. Osoblyvosti termina yak osnovnoi odyntsi terminosystemy [Features of the Term as the Basic Unit of the Terminology System] / O. Kryzhko // Studia Linguistica. – 2008. – C. 62–67.
9. Ukrains'ka mova [Ukrainian Language] : entsyklopediia / Redkol. : V. M. Rusanivskiy, O. O. Taranenko (spivholovy), Ziabliuk ta in. – 2-e vyd. vypr. i dop. – K. : Ukrains'ka entsyklopediia, 2004. – 824 s.
10. Shtyka L. H. Metodolohichni pidkhid do formuvannia terminosystemy v haluzi nauky "Derzhavne upravlinnia" [Methodological Approach to the Formation of the Terminology System in the Field of Science "Public Administration "] [Elektronnyi resurs] / L. H. Shtyka, S. O. Kravchenko // Derzhavne upravlinnia : teoriia ta praktyka [Public Administration : Theory and Practice]. – 2009. – № 190. – Rezhym dostupu : http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/e-journals/Dutp/2009-1/doc_pdf/Shtyka_LG.pdf.
11. Sokol M. O. Periodyzatsiia poniatiinoho aparatu v istorii rozvytku pedahohichnoi nauky [Periodization of the Conceptual Apparatus in the History of the Development of Pedagogical Science] / M. O. Sokol. – Rezhym dostupu : <http://ped-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/1135/1236>.
12. Sukhomlynska O. V. Periodyzatsiia pedahohichnoi dumky v Ukraini : kroky do novoho vymiru [Periodization of Pedagogical Thought in Ukraine: Steps to a New Dimension] / O. V. Sukhomlynska // Zbirnyk naukovykh prats do 10-richchia APN Ukrainy [Collection of Scientific Works on the 10th Anniversary of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine]. – Ch. 1. – Kharkiv : OVS, 2002. – S. 37–54.
13. Słownik staropolski / red. S. Urbańczyk i in. t.I-XI. – Kraków, 1953-2003.
14. Słownik polszczyzny XVI wieku / red. M. R. Mazenowa i in. t.I-XXX. – Wrocław-Warszawa, 1966-2002.
15. Istoriiia ukrains'koi shkoly i pedahohiky [History of the Ukrainian School and Pedagogy] : [khrestomatiiia] / Uklad. O. O. Liubar; Za red. V. H. Kremeniia. – K. : Znannia, 2005. – 767 s.

16. Orikhovskiy S. Napuchennia polskomu korolevi Syhyzmundu Avhustu [Instructing the Polish Queen Sigismund Augustus] / S. Orikhovskiy ; pereklad V. Shevchuka // Tysiacha rokiv ukrains'koi suspilno-politychnoi dumky [Thousand Years of Ukrainian Socio-Political Thought]. – U 9 t. – T. 2. – K. : Dnipro, 2001. – 560 s.
17. Orikhovskiy S. Lyst do Yana Frantsiska Kommendonni pro sebe samoho [Instructing the Polish Queen Sigismund Augustus] / S. Orikhovskiy ; pereklad V. Shevchuka // Tysiacha rokiv ukrains'koi suspilno-politychnoi dumky [Thousand Years of Ukrainian Socio-Political Thought]. – U 9 t.– T. 2. – K. : Dnipro, 2001. – Rezhym dostupu : <http://litopys.org.ua/human/hum04.htm>.
18. Shevchuk V. Suspil'no-politychna dumka v Ukraini v XVI – pershii polovyni XVII stolittia [Socio-political thought in Ukraine in the XVI – first half of the XVII century] / V. Shevchuk // Tysiacha rokiv ukrains'koi suspil'no-politychnoi dumky [Thousand Years of Ukrainian Socio-Political Thought]. – U 9 t.– T. 2. – K. : Dnipro, 2001. – 560 s.
19. Poriadok shkil'nyi [School Order] / pereklad V. Shevchuka // Tysiacha rokiv ukrains'koi suspil'no-politychnoi dumky [Elektronnyi resurs] [Thousand Years of Ukrainian Socio-Political Thought]. – U 9 t.– T.2. – K. : Dnipro, 2001. – Rezhym dostupu : <http://litopys.org.ua/human/hum04.htm>.

Сейко Н. А. Давняя украинская педагогическая терминология: анализ текстов украинского Средневековья.

В статье представлен анализ украинской педагогической терминологии периода Средневековья на основе анализа текстов избранных произведений этой эпохи (С. Ориховского, К. Ставровецкого, И. Вишенского, Ю. Дрогобыча и некоторых других). Определение и объяснение педагогических терминов осуществлено по их принадлежности к содержанию, формам и методам, а также по результату обучения и воспитания, представленных в средневековых произведениях. Обоснована тенденция к унификации и стандартизации терминосферы современной педагогической науки вследствие ее исторического развития. Сформулирован вывод о концентрации средневековой педагогической терминологии вокруг понятий "наука", "образование", "школа", "учить", "ученый"; о сложности осуществления анализа средневековой педагогической терминологии вследствие фактического отсутствия необходимой словарно-справочной литературы, в связи с чем существует необходимость принятия позиции переводчиков и составителей избранных для анализа произведений эпохи украинского Средневековья; о необходимости подготовки отдельного словарного издания, посвященного педагогической терминологии украинского Средневековья, Возрождения, периода Козаччины и других периодов развития украинского образования и культуры в зависимости от принятой периодизации.

Ключевые слова: терминология, педагогика, Средневековье, терминосистема, тексты.

Seiko N. A. Ancient Ukrainian Pedagogical Terminology: Text Analysis of the Ukrainian Middle Ages.

The article presents an analysis of the Ukrainian pedagogical terminology of the Middle Ages based on the texts analysis of the selected works of the given epoch (S. Orzechowski, K. Stavrovetsky, I. Vishenskyi, Yu. Drohobych and others). According to the analyzed medieval sources, the article interprets the existing pedagogical terminology of the medieval period based on the traditional criterion of the educational process division into learning and educational.

It is proved that both teaching and education as pedagogical phenomena in the Middle Ages found their terminology in terms of content, forms, methods, means of education and upbringing. The tendency towards unification and standardization of modern pedagogical science terminology as a result of its historical development is substantiated. It is noted that the most common pedagogical terms in texts of analyzed selected works of the Middle Ages were "science" and "book", and the first term meant (according to the current traditional terminology) education, upbringing and learning.

"Book" as a means of education and upbringing is presented in the elaborated sources. The result of children's training and upbringing in medieval sources is "well-trained", "fear of God", "scientist", "scholarship," and others.

The conclusion is drawn about the certain unification of the defined terminology and the concentration around the concepts of "science", "education", "school", "teach", "scientist"; there is the complexity of conducting such analysis as a result of the actual absence of the necessary vocabulary and reference literature, which makes the position of translators and compilers selected for the analysis of works of the Ukrainian Middle Ages; there is the need to prepare a separate vocabulary dedicated to the pedagogical terminology of the Ukrainian Middle Ages, the Renaissance, the Cossacks, and other periods of Ukrainian education and culture development, depending on the adopted periodization.

Key words: terminology, pedagogy, Middle Ages, term system, texts.